

İmparatorluk Çağının
OSMANLI SULTANLARI

- II -

II. Selim'den
Sultan İbrâhim'e
(1566-1648)

Feridun M. Emecen

Feridun M. Emecen, Prof. Dr.

Giresun Bulancak'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1979). 1981'de aynı fakültenin Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'ne asistan olarak atandıktan sonra "XVI. Asırda Manisa Kazası" adlı teziyle doktorasını tamamladı (1985). 1987 yılında Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda yardımcı doçent, doçent (1989) ve profesör oldu (1995). Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görev yapmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 632
İSAM Yayınları 171
Temel Kültür Dizisi 19

© Her hakkı mahfuzdur.

İmparatorluk Çağının
OSMANLI SULTANLARI II
Feridun M. Emecen

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Mütcevelli Heyeti'nin
28.12.2004 gün ve 1163 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Ekim 2016
ISBN 978-975-389-893-5

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. Alınteri Bulvarı 1256. Sk. No. 11
Yenimahalle / Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@diyanetvakfiyayin.com.tr
Sertifika No. 15402

Emecen, Feridun M.

İmparatorluk çağının Osmanlı sultanları II / Feridun M. Emecen. – Ankara :
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
396 s. : hrt. ; 20 cm. – (Yayın No. 632 ; İSAM Yayınları ; 171. Temel Kültür
Dizisi ; 19)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-975-389-893-5

İçindekiler

Kısaltmalar • 7

Önsöz • 9

II. SELİM

Doğumu ve Şehzadelik Yılları • 15

Saltanat Dönemi • 23

Şahsiyeti • 36

III. MURAD

Doğumu ve Şehzadelik Yılları • 41

Saltanat Dönemi • 48

Şahsî Özellikleri ve İç Dünyası • 68

III. MEHMED

Doğumu ve Şehzadelik Yılları • 93

Saltanat Dönemi • 97

Eğri Seferi ve Haçova Savaşı • 106

Haçova Sonrası Gelişmeler • 113

Şahsiyeti ve Ailesi • 126

I. AHMED

Şehzadelik Yılları ve Tahta Cülusu • 133

Saltanat Dönemi ve Olaylar • 143

Şahsiyeti ve Ailesi • 171

I. MUSTAFA

- Doğumu, Şehzadelik Yılları • 187
İlk Saltanatı • 191
İkinci Saltanatı • 200
Şahsiyeti • 209

II. OSMAN

- Doğumu ve Şehzadeliği • 215
Tahta Çıkışı ve Olaylar • 218
Sonun Başlangıcı: Hotin Seferi • 224
Hâile-i Osmâniyye: İsyân ve Katli • 233
Şahsiyeti • 243

IV. MURAD

- Şehzadelik Dönemi ve Cülûsu • 251
Kösem Sultan'ın İdaresinde:
Saltanatının İlk On Yılı • 257
Saltanatının İkinci Dönemi:
Hükümdarlık Gücünün İhyası • 282
Safevîler Üzerine Seferler:
Revan ve Bağdat'ın Yeniden Fethi • 290
Şahsiyeti ve Dünyası • 305

İBRÂHİM

- Şehzadeliği ve Tahta Cülûsu • 321
Dönemindeki Olaylar • 326
Padişahın Çevresi: Saray Muhiti • 334
Tahttan İndirilmesi ve Katli • 343
Şahsiyeti ve İç Dünyası • 350

Harita: XVII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı
İmparatorluğu • 356

Kronoloji • 359

Kaynaklar • 363

Dizin • 381

Kısaltmalar

- AÜ Ankara Üniversitesi
BA Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bk. Bakınız
DİA Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCFD Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi Dergisi
ed. Editör
EI² (İng.) The Encyclopaedia of Islam (new edition)
FSM Fatih Sultan Mehmed Üniversitesi
haz. Hazırlayan
hk. Hüküm (Arşiv)
İA İslâm Ansiklopedisi
İÜ İstanbul Üniversitesi
KK Kamil Kepeci
Ktp. Kütüphanesi
MD Mühimme Defteri
MÜ Marmara Üniversitesi
nr. Numara
nşr. Neşreden
s. Sayfa
s.nşr. Sadeleştirilmiş neşir
sy. Sayı
trc. Tercüme, tercüme eden
TSMA Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TSMK Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
tür.yer. Türlü yerde, birçok yerde
v.dğr. Ve diğerleri
vr. Varak

Önsöz

Elinizdeki kitap, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Temel Kültür Dizisi içinde yer alan Osmanlı padişahları serisinin üçüncü kısmı/cildi olup II. Selim'den itibaren IV. Mehmed dönemine kadar sekiz padişahın biyografisini ihtiva etmektedir. Söz konusu serinin ilk kitabı, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)* başlığıyla Halil İnalçık tarafından kaleme alınmıştı. *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları* adlı ikinci kitap ise iki cilt halinde düşünülmüş ve bunun ilk kısmı II. Bayezid'den başlayarak I. Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın biyografileri dahil II. Selim'e kadar getirilerek yayımlanmıştı (Ankara 2011). Şimdi bu çalışma ile dört yıllık bir fasiladan sonra, üstlenmiş olduğum bölümleri tamamlamış bulunmaktayım. Kitabın ilk cildine yazdığım önsözde buradaki padişah biyografilerinin temelinin *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ndeki (DİA) maddelere müstenit olduğunu ifade, ayrıca bunların bir müstakil kitabın içinde bir araya getirilmesine niçin ihtiyaç duyulduğunu da izah etmiştim. Kısaca tekrar hatırlatacak olursam buradaki esas amaç, bu biyografilerin "ansiklopedinin muhtelif maddeleri ve ciltleri arasında

kaybolmaması, bu anlamda okuyucuya topluca bulabilme açısından kolaylık sağlaması, ilmi ölçüler içinde temel kaynaklara dayalı farklı bir perspektif dahilinde yeni bilgilere ulaşmayı temin etmesi” olarak belirtilmişti. Bununla birlikte hem tarafımdan kaleme alınan ilk ciltteki hem de bu kitaptaki biyografiler, ilgili maddelerin aynen tekrarı değil önemli ölçüde değiştirilip genişletilmiş ve bir kısmı ise yeni baştan yazılmış şekilleridir.

Tarafıma sipariş edilen, serinin bu ikinci kitabının ikinci bölümünde yer alan II. Selim, III. Mehmed, I. Mustafa, II. Osman ve İbrâhim ile ilgili metinler, ansiklopedide de tarafımdan telif edilmiş olan biyografilerdir. Bunları burada esas ittihaz etmekle birlikte, kaynak yönünden ve bilgi açısından yeni baştan gözden geçirip bazılarını esaslı ölçüde tâdil ederek yeniden yazdım. III. Murad ile ilgili maddeyi rahmetli hocam Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu adına *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki (İA) hayli uzun maddesine dayalı olarak *DİA* maddesi haline getirmiştım. Bunun *İA*'daki maddeden aslında önemli ölçüde farklılaştığını her ikisini karşılaştıranlar hemen farkeceklerdir. Bu defa elinizdeki kitapta III. Murad kısmını yeni baştan ve onun şahsî dünyası çerçevesinde telif ettim. Aynı şekilde I. Ahmed ve IV. Murad maddelerini de geniş şekilde ve farklı perspektiften bakarak yeniden kaleme aldım. Bu her üç metnin de *DİA*'daki maddelerle herhangi bir bağı ve benzerliği bulunmamaktadır. Bundan dolayı *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları II* başlıklı bu kitaptaki biyografi metinleri, *DİA*'daki ilgili maddelerden neredeyse tamamen bağımsız, onların muhtevalarından hayli farklı hale gelmiş oldu.

Yayımlanan ilk kitabın önsözünde temas ettiğim gibi, sekiz padişahı ele alırken temel hareket noktamı, doğrudan onların şahsî dünyaları ve içinde buldukları hadiseler oluşturdu. Dönemin siyasi olaylarına ve yan gelişmelere padişah ile ilgisi olmadıkça ya temas etmedim ya da çok az yer verdim. Bu bakımdan buradaki metinlerin en azından ana hatlar itibariyle bir “biyografik monografi” özelliği taşıdığını belirtmek isterim. Genellikle tarihî biyografi yazımında şahıslardan çok onların dönemlerini uzunca bir şekilde ele alma anlayışı hâkim görünür. Olayların örgüsü dahilinde şahsın kendisi kaybolur, metin bir siyasi-askerî tarih anlatımına dönüşür. Halbuki esas olan husus, tarihî kimliğin etrafındaki dünyayı, muhiti, aldığı kararları etkileyen çevreleri, şahsî mektup veya yazıları gibi ulaşılabilir kaynaklar söz konusuysa iç dünyasını, hatta psikolojisini anlamaya çalışmak olmalıdır. Burada da biyografiler verilirken mümkün olduğunca bu noktalar öne çıkarılmış, “muhit faktörü” üzerinde ağırlıklı şekilde durulmuştur.

Bahis konusu olan padişahlar dönemi (1566-1648), XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'ni içine almaya başlayan türlü sosyal, iktisadî ve siyasi krizlerin yoğun şekilde yaşandığı zaman dilimini içine almaktadır. XVII. yüzyılda hâkim olan iç buhranın “Osmanlı klasik hânedan sistemi” algısında ilginç bir kırılmaya yol açtığı, üzerinde epeydir tartışılan konuların başında gelir. Bu devirde saltanat süren hükümdarların olumsuz olarak nitelendirilen bütün bu gelişmelerde pay sahibi olduğu fikri neredeyse bir paradigmaya dönüşmüş durumdadır. Halbuki saltanat sistemini köklü

bir değişikliğe yönelten uygulamaların dikkatle ve devrin şartları muvacehesinde ele alınması, bunun büyük bir kopuştan çok klasik çağ formu içinde bir değişimin habercisi olduğu kanaatini destekleyebilir. XVII. yüzyıl değişim ve dönüşümünün Osmanlı merkezî sisteminde “klasik unsurlar” ıskalanmasının bir farklılaşmayı gündeme getirdiğine şüphe yoktur. Bu mülâhazalarla tek tek dönemin hükümdarları incelenirken, “otoriteleri sarsılmış, gayri muktedir padişah tipleri” söyleminin gerçekte nasıl anlaşılması gerektiği hususunda farklı bir yaklaşımı destekleyecek verilerden -teorik zeminde değil böyle bir çalışmanın tabiati gereği “bilgilendirici” tarzda olsa da- müstağni kalınmamıştır.

Nihayet biyografik metinleri oluştururken yoğun dipnotlarla ve “haşviyatla” dolu bir tarzı tercih etmediğimi hatırlatmak isterim. Fakat bazı yerlerde tartışmalı yeni bilgileri göz önüne alarak “akademik endişelerin esareti altında” bunun dışına çıktığımı da farkındayım. Okuyucunun bunu hoş göreceği ümidindeyim. Ayrıca çalışmalarım sırasında İtalyanca kaynakların çözümündeki yardımları dolayısıyla Dr. Emrah S. Gürkan’a müteşekkirim. Kitabın tab’ı aşamasında türlü şekillerde yardımcı olanlara da teşekkürü borç bilirim.

Feridun M. Emecen

Bakırköy, Nisan 2015

II. SELİM